

Білан Валентина Андріївна
аспірант Херсонського національного технічного університету
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
викладач кафедри корекційної педагогіки та психології

Гра як один із естетичних засобів корекційно-педагогічної праці дефектолога

У корекційно-педагогічній праці дефектолога важливе значення має сама особистість педагога, котра постає як виразний матеріал творчості, оскільки безпосередній творчий процес реалізується через людську особу, де її психофізіологічна природа виступає як певна система виразних засобів. Це співзвучно з думкою К. Станіславського про те, що творчому суб'єкту «необхідні виразні дані, щоб утілювати створіння таланту, тобто потрібен гарний голос, виразні очі, обличчя, міміка, лінії тіла, пластика тощо».[2, с. 159]. Голос і тіло, як стверджує видатний вітчизняний театральний діяч, повинні з великою чуйністю відтворювати майже невлітими внутрішні почуття. Це досягається за допомогою тренуваних м'язів тіла, за допомогою голосу, інтонації, всієї віртуозної техніки та прийомів мистецтва, за допомогою безперервних повторів [7, с.32]. Ці властивості потрібні й педагогу, адже, як зазначає О. Булатова, педагогічний артистизм – це співтворчість учня й учителя для емоційного впливу на вихованця.

Особливими засобами педагогічного артистизму дефектолога є міміка, пантоміміка, мовлення. Міміка визначається, як мистецтво виражати свої думки, відчуття, настрою, стану рухом м'язів. Як і в акторському фаху, міміка в професійній діяльності корекційного педагога слугує індикатором емоційних виявів, тонким регуляторним інструментом спілкування, що необхідний для використання невербальних способів розв'язання корекційно-педагогічного завдання, адже погляд вчителя, рухи його обличчя діють сильніше, ніж слово. При цьому дія міміки значно зростає, якщо вона органічно зливається з пантомімікою, тобто з рухами тіла педагога, його

жестами й пластикою, сповнених позитивною налаштованістю. На це звертав свою увагу А. Макаренко, указуючи на те, що педагог має бути веселим і бадьорим на необхідності театралізації тону, рухів, міміки, яка потрібна для вияву всієї палітри вчительських відчуттів. Видатний майстер трудового виховання зазначав, що для створення радісного, бадьорого настрою педагог повинен обов'язково вміти трохи грати. Однак, розглядаючи акторську гру педагога, потрібно підкреслити, що за своєю специфікою вона докорінно відрізняється від гри актора, адже вчитель не перевтілюється в нову особу, а залишається самим собою, розкриваючи перед собою безмежне естетичне поле для самовираження.

Як естетичний засіб корекційно-педагогічної праці дефектолога гра здатна активізувати емоційні резерви особистості. Її результатом є «естетичне задоволення (насолада), духовне звільнення, внутрішнє очищення (катарсис)» [6, с 45]. Окрім того, що вона полегшує оволодіння учнями знаннями, навичками й уміннями, усувається ще й проблема неоднорідності учнівського колективу завдяки урізноманітненню ролей та врахуванню індивідуальних особливостей кожного вихованця (сором'язливість, замкнутість, невпевненість, пасивність тощо). Умовність ігрової ситуації дає змогу знизити психологічну напругу учасників педагогічного процесу, підвищити їхню емоційну контактність: «сховавшись» за роль, сором'язливій людині легше говорити. Це можна пояснити тим, що учасник гри перебуває в двох сферах: умовній і дійсній, у яких втілюється уява і свобода. У грі відбувається вживання в ситуацію, процес якого пов'язаний з проекцією «Я» – суб'єкта гри [4, 182 с.], образне перевтілення, особливе значення в якому мають персоніфікація, соматична свобода, психічна витримка й ментальна кмітливість. Саме тому видатний український педагог С. Русова зазначала, що гра – це найкращий засіб для розвитку і зміцнення тіла й духовного життя дитини, для набуття найпростішого знання форми, простору, часу, руху, кольору, звуку тощо. І в родині, і в школі, починаючи з наймолодшого віку, слід активно культивувати різноманітні ігри, беручи їх з етнографічних

джерел як свого народу, так і народів світу, оскільки добре влаштовані ігри приводять до хороших наслідків у вихованні.

Механізм естетичного самовираження дитини у грі розкрито в працях О. Газмана, який зазначає, що гра завжди постає у двох вимірах: нинішньому і майбутньому. «З одного боку, вона дарує сьогочасну радість, задовольняє реальні потреби дитини, з іншого – завжди спрямована у майбутнє, тому що в ній або моделюються які-небудь життєві ситуації, або ж закріплюються властивості, якості, обставини, вміння, навички, здібності, які необхідні особистості дитини для виконання нею соціальних, професійних, творчих функцій, а також фізичного загартування організму, що розвивається» [1, с.49]. У грі дитина формує здатність відрізнити річ від її смислу й надавати значення однієї речі іншій, що становить елементарну основу естетичного образу, котрий ґрунтується на творчій уяві й піднесеності. На цьому наголошує видатний культуролог ХХ ст. Й. Гейзинга: «Дитина творить образ чогось відмінного, чогось найкращого чи вищого, ба й небезпечнішого за її звичайне життя...Дитяче дійство – це не стільки удавана дійсність, скільки здійснення чогось в образах: «пере-образування», образне перетворення реальності»

Самовираження в грі відбувається за таких умов: дитина має бути здатною щось змінювати; прийняти те, що не може змінити; навчитися відрізнити одне від іншого. Цей процес має три стадії:

- 1) спонтанно-інтуїтивне самовираження (реальний і внутрішній світ не розчленовується, дитина слідує природі, але не знає соціальних законів);
- 2) регламентоване самовираження (дитина підкоряється соціальним законам і виконує поради інших, дорослий керує дитиною);
- 3) довільно-творче самовираження (спосіб дитина мимоволі виражає різноманітний досвід, переживання в діях). [5, 168 с.].

Окреслена етапність самовираження в грі має педагогічно-корекційне значення, оскільки, керуючись цим засобом, дефектолог має змогу в дитячому організмі викликати приємні й необхідні затрати енергії й сили, на

що наголошував П. Каптьоров: «Дорослий під впливом запасу сил і енергії працює, дитя за тих же умов грає» [3, с. 113]. Він може з певною мірою вірогідності діагностувати нахили, здібності й таланти вихованця.

Отже, гра – це засіб вільного самовираження особистості, що не пов'язана із досягненням утилітарної мети й сама собою надає радість. За вмілого використання гра стає незмінним помічником дефектолога. Гра дарує щохвилинну радість, задовольняє потреби.

Література

1. Газман О. С В школу – с игрой / О.С.Газман, Н.Е.Харитоновна. - М.: Просвещение, 1991.- 96с., с.49
2. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність / І. А. Зязюн : підручник. – К. :Вища шк., 2004. – 422с., с. 159
3. Каптерев П.Ф. Избр. пед. соч. - М.: Педагогика, 1982. 704с., с. 113].
4. Коршунова Л.С, Пружинин Б.И. Воображение и рациональность. - М.: Изд-воМГУ, 1989. 182с.,
5. Лобова, А.Ф. (Яфальян). Школа самовыражения / А.Ф. Лобова (Яфальян). – Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т, 1999. – 168 с.
6. Павленко О. Гра як естетичний феномен в європейській філософській думці та її ознаки в сучасній українській культурі / Олег Павленко // Вісник прикарпатського університету : Філософські і психологічні науки. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. – Вип. 13.
7. Станіславський К. С. Робота актора над собою / К. С. Станіславський. – К., 1952. – 230 с., с.32